

Гаць Діана Олександрівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 2 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: провідний науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного забезпечення та
судової експертології ННІ № 2 Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент *Юсупов В. В.*

ХОЛОДНА ЗБРОЯ ЯК НОСІЙ ІСТОРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Світова культура накопичила «невичерпне досье» про різновиди холодної зброї. Це не випадково, адже історія розвитку людської цивілізації – це нескінчена історія військового протистояння. Історія, як гірко констатував Гегель, має єдиний практичний урок – вона нікого і нічому не навчила. І людина, крокуючи шляхом еволюції, продовжувала удосконалювати арсенал своєї зброї, щоб вбивати собі подібних під різними приводами [3].

Що ж, холодна зброя з'явилася з прадавніх-давен, а її розвиток характеризується ускладненням й удосконаленням існуючих форм та технологічних процесів, спеціалізацією відповідно до появи нових військових груп або родів військ [1]. Слушно зазначено, що поряд з парадним одностроєм, символами влади, завжди присутня унікальна зброя, що мала підкреслити силу її володарів.

З'явившись 40–30 тис. років тому, лук владно завоював всі континенти світу, за винятком Австралії та Антарктиди. Універсальна, достатньо ефективна зброя мала надзвичайну потужність (адже стріли пробивали навіть кістки, щит та кольчугу) і скорострільність (лучники випускали стріли з частотою 8–12 за хвилину). Далекобійність дозволяла лукам довгий час залишатися основним видом бойової та мисливської зброї. Відомо, що гуни оздоблювали стріли невеличкими роговими кульками з отворами з боків, а до стріл вони кріпили і клоччя, що горіло, і отруєні наконечники.

Прагнення удосконалити лук призвело до появи іншого виду металевий зброї – арбалета. Не такий скорострільний, він мав перед луком низку переваг: був потужнішим і одночасно простішим у користуванні. Практично кожен міг швидко освоїти цю зброю. Зрештою на X Вселенському соборі католицької церкви у 1139 р. папа Інокентій III прийняв спеціальну буллу, в якій прокляв арбалет як варварську, антигуманну, противну Богові зброю і заборонив ним користуватися. Однак володарі Англії й Франції швидко порушили заборону, а з XIII до початку XVI ст. арбалети вже значились на озброєнні практично всіх армій європейських країн.

Щодо озброєння воїнів Нового Світу, зокрема імперії ацтеків, варто зазначити про досягнення у виготовленні чудових і дуже гострих дволезових ножів з обсидану (вулканічного скла). Але самою грізною зброєю ацтеків були так звані «мечі», що являли собою палицю завдовжки до 1 метра й більше. У бокові жолоби палиці вставлялися обсиданові довгасті шипи, закріплені міцним клеєм. Про якості ацтекської зброї залишилися спогади воїнів Кортеса, що твердили: «Мечі у них з кременю, ріжуть краще, ніж наваха, до того ж їх не зламати, не зігнути».

У свою чергу, територія Середньої Азії епохи раннього Середньовіччя була ареною бурхливих політичних і воєнних подій. У великому котлі безперервних битв для воїнів найліпшим і бажаним трофеем завжди була зброя. На цих територіях з перебігом часу, впродовж I тисячоліття н.е., роль лучників зростала, однак основною зброєю ближнього бою все ж залишалися мечі.

Новації у виготовленні та оформленні зброї поширювалися швидкими темпами, тому раннє Середньовіччя характеризується вражаючою унікацією озброєння на величезній території. Це стосується і засобів кріплення мечів до пояса. Винайдення двох невеликих застібок – скобок для похилого підвішування вішувало собою глобальну зміну воєнного спорядження.

За часів Великого переселення народів, що завершилося у IX-XI ст. походами вікінгів, з'явилася й набрала ходу історія холодної зброї, яка мала власні імена. Наприклад, знаменитий меч конунга Сігурда – «Грам», який уславлено у скандинавських сагах. Вважаю, що ніяка інша зброя не оповита такою кількістю міфів і легенд, як середньовічний рицарський меч.

Середньовічна література зберегла для нащадків не тільки імена видатних полководців, але й наймення – особисті імена їх мечів: «Дюрандаль» – меч Роланда, «Екскалібур» – меч легендарного короля Артура, «Тисон» – меч визволителя Іспанії Сіда Компеадора. Меч пророка Мухаммеда – «Зулфакар», як стверджують легенди «творив чудеса, був наділений дивною силою і міг змусити води річок повернути свій плин» [3].

Переходячи безпосередньо до особливостей холодної зброї Японії та її багатоваріантності, то різновиди зброї призвели там до появи специфічних японських видів бойових мистецтв та стилів фехтування. Оскільки з XII ст. опоясування мечем і благословення цієї зброї стали обов'язковою складовою обряду посвячення у рицарі, мечі, що за формою майже не змінилися і нагадували один з символів християнства – хрест, почали багато і вишукано прикрашати.

Мечам судилося бути не тільки зброєю у битвах, а й стати переконуючою складовою дуелей. Проте мечі виявилися для двобою занадто громіздкою зброєю. З кінця XVI ст. європейські зброярі

навчилися виготовляти сталь високого гатунку. Золінген, Толедо, Мілан стали центрами, у яких ковалі започаткували виготовлення більш легкої холодної зброї – шпаги. Змінилася конструкція самої зброї, що постійно вдосконалювалась, а мистецтво володіння клинковою зброєю стало наукою.

Шаблю вважають одним з найдосконаліших видів клинкової зброї. У XVI-XVII ст. європейські воїни гідно оцінили східну шаблю, коли на заміну важкоозброєним рицарям прийшла легка кавалерія. Автори поділяють поширену точку зору про те, що батьківщина шаблі – Азія, однак зазначають, що Європа створила неперевершені її зразки, озброївшись албанськими баделерами, польськими карабелями, угорськими та іншими її різновидами. Іран і Китай розробили не менш цікаві зразки національних шабель, що досі зберегли свої яскраві відмінні риси. Та й у Київській Русі, де було своє розвинуте виробництво, шабля з'явилася раніше, ніж на Заході. Говорячи конкретно про Україну, українське козацьке військо у розвитку військової справи не відставало від інших європейських країн і було озброєне найпередовішими для свого часу зразками холодної та вогнепальної зброї [2].

У XVI-XVII ст. шаблі власного виробництва стали одним з основних видів озброєння кіннотників. Тоді ж вона й оформилася як основний тип клинкової зброї. Тепер ятагани, махайра, гусарські та козацькі шаблі – все це здебільшого прикрашало музейні колекції.

Хоча давня холодна зброя давно поступилася місцем сучасним видам озброєння, у багатьох країнах ніколи не припинялося виготовлення їх унікальних зразків. Але тепер шаблі, шашки, палаші, шпаги і кортики – лише високохудожні твори зброярів і декораторів-ювелірів. Вони втратили основне бойове призначення, слугують видом нагород, відзначень, подарунків, атрибутами офіцерського однострою. Створення холодної зброї – унікальний творчий процес захоплених магією клинка майстрів високого класу.

Список використаних джерел

1. Холодна зброя – що це? / Рівненський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2017 [Електронний ресурс]. URL: <https://ndekc-rv.gov.ua/novini-ndekc/novyny/54-555-haiduk-zbroia>.

2. Тоїчкін Д. В. Зброя // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2005 [Електронний ресурс]. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Zbroya>.

3. Дмитрієнко М., Тоїчкін Д. Холодна зброя як неодмінна складова розвитку людської цивілізації: рец. на кн. «Холодное оружие (серия:»Самые красивые и знаменитые»)». М.: Аванта, 2004. 184 с.